

ENGLANNINKIELISESTÄ URHEILUKIELESTÄ MUODOSTETUT SUOMENKIE-
LISET KÄÄNNÖSLAINAT JA LAINAIDIOMIT URHEILUCAST-PODCASTISSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
13.1.2023

Seppo Koivisto

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Keskeiset käsitteet	2
2. TEORIA	3
2.1. Aiempi tutkimus	3
2.2. Käännöslainat ja lainaidiomit	5
3. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	7
3.1. Tutkimusaineisto	7
3.2. Tutkimusmenetelmät	8
4. ANALYYSI	10
4.1. Käännöslainat	10
4.2. Lainaidiomit	17
5. PÄÄTÄNTÖ	22
LÄHTEET JA LYHENTEET	24

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmani aihe on englannin kielen vaikutus suomenkielisen Urheilucast-podcastin kieleen. Keskityn tutkielmassani englanninkielisestä urheilukielestä tuotettuihin suomenkielisiin käännöslainoihin ja lainaidiomeihin. **Käännöslainoilla** tarkoitan tässä tutkielmassa vieraasta kielestä lainautuneita yksittäisiä sanoja ja **lainaidiomeilla** vastaavasti vieraasta kielestä lainautuneita idiomaattisia ilmauksia.

Viimeaikaisen tutkimuksen (Lindholm 2014; Hyttinen 2020) pohjalta on perusteltua olettaa englannin kielen vaikutuksen suomalaisen urheilukieleen olevan suurempaa kuin aiemmin (ks. esim. Bergh & Ohlander 2012) on arvioitu. Aiheeseeni liittyvää aiempaa tutkimusta esittelen tarkemmin alaluvussa 2.1.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia suomenkielisiä käännöslainoja ja lainaidiomeja englanninkielisestä urheilukielestä aineistossani muodostetaan?
2. Millaisia merkityseroja tai muita eroavaisuuksia lähtökieleen verrattuna käännettäessä syntyy vai syntyykö niitä?
3. Löytyykö aineistossani muodostetuille käännöslainoille ja lainaidiomeille ennestään vaihtoehtoinen suomenkielinen vastine?

Tutkimukseni tavoitteena on ennen kaikkea esitellä ilmiötä ja sen olemassaoloa erityisesti uusien käännöslainojen ja lainaidiomien kohdalla. Tämän teen esittelemällä erilaisia suomen kielessä uusia käännöslainoja ja lainaidiomeja, joita aineistossani esiintyy. Samalla koen hedelmälliseksi pohtia tällaisten käännöslainojen ja lainaidiomien käänntösten toimivuutta, ja sitä, katoaako uusia käännöslainoja ja lainaidiomeja muodostettaessa jotain olennaista verrattuna lähtökieleen. Tämän vuoksi keskityn myös mahdollisiin käännettäessä syntyneisiin merkityseroihin ja muihin eroavaisuuksiin käännetyn ja alkuperäisen sanan tai ilmauksen välillä. Koen myös tehtäväkseni arvioida käännöslainojen ja lainaidiomin muodostamisen tarvetta erikseen jokaisen esimerkin kohdalla, sillä haluan tutkia, sivuutetaanko suomen kielestä jo ennestään löytyviä sanoja ja ilmauksia ilman varsinaista syytä, kun käännetään vieraskielisiä sanoja ja ilmauksia. Tämän vuoksi tutkin,

löytyykö suomen kielestä esimerkiksi samaa merkitystä vastaavia sanakirjassa olevia sanoja tai muuten yleisessä käytössä olevia sanoja ja ilmauksia.

1.2. Keskeiset käsitteet

Käännöslainat ovat sellaisia sanoja tai sanontatapoja, joiden kohdalla vieraskielisen ilmauksen merkityssisällitys on siirretty kokonaan uuteen tai jo olemassa olevaan erimerkityksiseen oman kielen ilmaukseen (Hakulinen 1955: 305). **Idiomeilla** tarkoitan tässä tutkielmassa kahden tai useamman sanan muodostamia kiinteitä ilmauksia, joiden merkitykset eivät ole pääteltävissä yksittäisten sanojen perusteella (KS 2021 s.v. *idiomi*). **Lainaidiomit** ovat edellä mainitun kaltaisia ilmauksia, jotka on muodostettu kääntämällä vieraskielisen ilmauksen osat sanasanaisesti oman kielen aineksia käyttäen (Muikku-Werner & Penttilä 2014: 372). Käännöslainoista ja lainaidiomeista kerron lisää luvussa 2.2. sekä tutkimusmenetelmien yhteydessä luvussa 3.2.

Podcast tarkoittaa jaettavista ääni- tai videotallenteista muodostuvaa sisältökokonaisuutta, jota päivitetään ajoittain tai joka koostuu jaksoista. Termillä voidaan viitata myös yksittäiseen tiedostoon etenkin tiedoston ollessa osana edeltävän kaltaista sisältökokonaisuutta. Olennaista termille *podcast* on se, että käyttäjä voi tilata sen verkkosyötteen muodossa. (TEPA s.v. *podcast*.)

Johdantoluvussa olen esitellyt tutkielmani aihetta, tutkimuskysymyksiä sekä tutkielmani kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Aiemmasta tutkimuksesta sekä käännöslainojen ja lainaidiomien teoriataustasta kerron luvussa 2. Luvussa 3 esittelen tutkimusaineistoni sekä tutkimusmenetelmiäni. Luvussa 4 eli tutkielmani analyysiluvussa analysoin käännöslainoja alaluvussa 4.1. ja lainaidiomeja alaluvussa 4.2.

2. TEORIA

Alaluvussa 2.1. esittelen urheilukielen käännöslainoihin, lainaidiomeihin ja myös muihin lainasanoihin keskittyvää tutkielmani kannalta olennaista aiemmin tehtyä tutkimusta. Lisäksi alaluvussa 2.2. esittelen yleisemmällä tasolla käännöslainoja ja lainaidiomeja käsittelevää teoriaa.

2.1. Aiempi tutkimus

Urheilukielen käännöslainojen ja lainaidiomien tutkimus on tavallisesti keskittynyt yhden lajin sisällä esiintyviin ilmiöihin (ks. esim. Bergh & Ohlander 2017; Lindholm 2014; Hyttinen 2020; Heikkinen 2018). Käännöslainatutkimus on tavanomaisesti sisällytynyt yleisemmin erilaisten lainasanojen tutkimukseen. Urheilukielessä esiintyvät lainaidiomit ovat aiemmassa tutkimuksessa jääneet vähäiselle huomiolle. Suomenkielisen tutkimuksen piirissä kuitenkin ainakin Muikku-Werner ja Penttilä (2014) ovat sisällyttäneet lainaidiomitutkimukseensa myös urheilukontekstissa esiintyvän lainaidiomin *apina selässä*.

Jalkapallosanastoa 16 eurooppalaisessa kielessä tutkineet Gunnar Bergh ja Solve Ohlander (2012; 2017) ovat esittäneet, että englannin kielen vaikutus suomenkieliseen jalkapallosanastoon on ollut verrattain vähäistä sekä sitaattilainojen että käännöslainojen kohdalla. Berghin ja Ohlanderin käyttämän 25 jalkapallosanastoihin kuuluvan sanan aineistosta sitaattilainoja suomen kielestä löytyi kuusi ja käännöslainoja kaksi. Berghin ja Ohlanderin mukaan suomen kielessä on tutkituista 16 kielestä selvästi vähiten sitaattilainoja. Kymmenestä tutkimuksessa mukana olleesta kielestä löytyy Berghin ja Ohlanderin mukaan enemmän käännöslainoja kuin suomen kielestä.

Lindholm (2014) on kuitenkin pro gradu -tutkielmassaan kyseenalaistanut Berghin ja Ohlanderin (2012) sitaattilainoihin kohdistuvan tutkimuksen paikkaansa pitävyyttä, sillä Lindholmin mukaan vain yksi tutkimuksen kohteena olleista sanoista (*hat-trick*) löytyy suomen kielestä muuttumattomana sitaattilainana. Lindholmin mukaan peräti kymmenen tutkimuksen kohteena olleista sanoista kuitenkin esiintyy suomen kieleen mukautettuina

yleisessä käytössä puhuttuna ja kirjoitettuna. Lindholm toteaaakin Berghin ja Ohlanderin artikkelin vähättelevän englannin kielen vaikutusta suomenkieliseen jalkapallosanastoon.

Omassa tutkimuksessaan Lindholm (2014) keskittyy suomalaisten jalkapalloselostajien käyttämiin käännöslainoihin ja muihin lainasanatyyppeihin. Lindholm pyrkii ainoastaan osoittamaan englannin kielen vaikutusta suomenkieliseen jalkapallosanastoon. Lindholm arvioi tutkimuksessaan englannin kielen vaikutuksen olevan laajempaa kuin aiemmassa tutkimuksessa on arvioitu. Lindholm kuitenkin toteaa, että tilastollista tutkimusta tarvitaan varmistamaan hänen arvionsa.

Hyttinen (2020) tutkii pro gradu -tutkielmassaan englannin kielen vaikutusta suomenkieliseen jääkiekkokeskusteluun Jatkoaika-keskustelupalstalla. Hyttinen on tutkinut englannin kielen vaikutusta esimerkiksi Lindholmia (2014) laajemmin, sillä tutkimusaineisto sisältää lainasanoja, koodinvaihtoja ja hybridejä. Koodinvaihdolla tarkoitetaan puhe-tilanteessa tai tekstissä tapahtuvaa kielen tai kielimuodon vaihdosta (TTP s.v. *koodinvaihto*). Hybridit ovat Hyttisen tutkimuksessa monisanaisia yksiköitä (*multi-word unit*), joissa on sekä suomenkielisiä että englanninkielisiä osia (Hyttinen 2020: 24). Tutkimuksessaan Hyttinen toteaa englannin kielellä olevan selkeä vaikutus keskustelupalstan käyttäjien sanastoon sekä lainasanojen että koodinvaihtojen muodossa.

Lindholmin (2014) ja Hyttisen (2020) pro gradu -tutkielmien pohjalta onkin perusteltua olettaa englannin kielen vaikutuksen urheilukieleen olevan merkittävää erityisesti lajeissa, joilla on vahva kytkös englanninkieliseen maailmaan. Tämä kytkös on Lindholmin tutkimian Britteinsaarilta peräisen olevan jalkapallon kohdalla ilmeinen. Hyttisen tutkimuksessa englannin kielen vaikutus perustuu maailman kovatasoisimman jääkiekkosarjan eli pohjoisamerikkalaisen NHL:n suureen merkitykseen suomalaisessa jääkiekkokeskustelussa.

Heikkinen (2018) on pro gradu -tutkielmassaan keskittynyt ultimaten erikoiskieleen vertaillen sen sanastoa englannin, suomen ja ranskan välillä. Suomen kielen osalta Heikkinen on todennut ultimaten sääntökirjan suomenkielisen käännöksen sisältävän pääasiassa erilaisia käännöslainoja. Ranskankieliseen käännökseen verrattuna suomen kielessä sitaattilainat vaikuttavat olevan harvinaisempia kuin ranskassa. Vastaavasti käännöslainoja löytyy ultimaten tapauksessa molemmista kielistä runsaasti.

Jalkapallosanastoa tutkineiden Berghin ja Ohlanderin (2017) 25 jalkapallosanan tutkimusaineistossa sitaattilainoja oli ranskan kielessä 14 ja suomen kielessä 6. Käännöslainoja aineistossa oli ranskan kielessä 3 ja suomen kielessä 2. Sekä Heikkisen (2018) että Berghin ja Ohlanderin tutkimuksista on havaittavissa siis suomen kielen sitaattilainojen vähyys verrattuna ranskaan. Otanta on kuitenkin todella pieni, joten tämän pohjalta ei voi vetää suoria johtopäätöksiä mihinkään suuntaan.

2.2. Käännöslainat ja lainaidiomit

Sanaston muutokset heijastelevat kulttuurin ja elämänpiirin muutoksia. Kun kulttuuri muuttuu oman kieli- ja kulttuuripohjan sisällä, myös sanasto muuttuu omapohjaisesti vanhoja oman kielisiä aineksia hyödyntäen esimerkiksi johtamalla tai yhdistämällä. Oman kieli- ja kulttuuripohjan ulkopuolelta tulevat kulttuurin muutokset tekevät myös sanaston lainaamisen luonnolliseksi. Esimerkiksi käännöslainoja omaksuttaessa kieli mukailee vierasta kieltä ja antaa täten vieraan kielen hahmottaa maailmaa valmiiksi. (Nuutinen 1989: 110.)

Olemassa olevan omankielisen ilmauksen saadessa uuden merkityksen vieraskielisen vastineen mukaan voidaan puhua **semanttisesta lainasta** eli **merkityslainasta**. Vastaavasti muodostettaessa kokonaan uusia omankielisiä sanoja morfeemi morfeemilta vieraskielisen vastineen pohjalta voidaan puhua **morfosemanttisesta käännöslainasta**. Merkityslainat voidaan lukea myös yhdeksi käännöslainojen tyypiksi morfosemanttisten käännöslainatyyppien rinnalle. Morfosemanttiset ja semanttiset käännöslainat voidaan molemmat jakaa edelleen vapaisiin ja tarkkoihin käännöslainoihin. Tarkat käännöslainat ovat nimensä mukaisesti käännöslainoja, jotka noudattavat vieraskielistä vastinetta tarkasti morfeemi morfeemilta käännettynä. Vastaavasti vapaat käännöslainat ovat sellaisia käännöslainoja, joille vieraskielinen vastine on antanut vain suuntaa ja valitulle omankieliselle käännökselle olisi voinut olla myös vieraskielistä vastinetta tarkemmin mukaileva sana tai ilmaus. (Pitkänen 2008: 230–231.)

Lainaidiomeista (ks. luku 2.1.) puhuttaessa suurimmassa osassa tapauksissa on vaikeaa tai mahdotonta osoittaa kuka käännöksen on tuottanut. Historiallisesti osa vanhoista suomen kielen lainaidiomeista tulevat Raamatusta tai muista klassisista teksteistä, jolloin

lainaidiomit ovat noiden tekstien asiantuntijoiden tuotoksia. Nykyään voi olettaa, että käännöksiä tuottavat usein maallikkokääntäjät, jolloin idiomit voivat tulla ensin puhuttuun kieleen esimerkiksi pienempien puhujayhteisöjen keskuudessa. Henkilölle, joka ei osaa englantia, kirjoitettuun kieleen siirtyvä lainaidiomio voi olla täysin läpinäkymätön, vaikka merkitys olisikin ainakin osittain pääteltävissä kontekstin avulla. Lainaidiomio voi jäädä läpinäkymättömäksi, myös sujuvasti englantia osaavalle, jos tämä ei ole kuullut kyseistä idiomia aiemmin. (Muikku-Werner & Penttilä 2014: 373.)

Monet vanhat lainaidiomit ovat olleet osa kieltä jo niin pitkään, että niiden vierasperäisyys jää helposti huomaamatta (Nuutinen 1989: 119). Idiomit ovat usein paikalliseen kulttuuriin liittyviä ja kuvaannolliset idiomit, jotka sisältävät viittauksia tiettyyn kulttuuriin tai alueeseen eivät välttämättä aukea tämän kulttuurialueen ulkopuolella oleville henkilöille (Penttilä & Muikku-Werner 2011: 249). Esimerkiksi idiomien *puhuu kuin ruuneperi* merkitys selviää henkilölle, joka tuntee Johan Ludvig Runebergin aseman runoilijana. Jos henkilö vastaavasti ei ennestään tiedä Runebergiä, ei hän myöskään voi Runebergin nimen perusteella päätellä, millaista puhujaa idiomio kuvaa. Idiomien vakiintuessa puhujan on kuitenkin mahdollista tunnistaa idiomien merkitys vaikkei hän varsinaisesti tietäisi idiomien osien merkityksiä.

3. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

3.1. Tutkimusaineisto

Tässä tutkielmassa kohdistan analyysini suomalaiseen ja suomenkieliseen Urheilucast-podcastiin, joka tavanomaisesti ilmestyy kolme kertaa viikossa yli tunnin mittaisina jaksoina. Podcastin omilla verkkosivuilla kuvaillaan Urheilucastia seuraavasti: ”Improvisatiopohjainen äänitalenne, jota kukaan ei tarvitse, mutta pelottavan moni silti ansaitsee.” (UC). Podcast keskittyy nimensä mukaisesti urheiluun ja käsittelee usein yhdysvaltalaisia urheilusarjoja. Urheilucastin juontaja Esko Seppänen on aiemmin toiminut muun muassa Urheilulehden uutispäällikkönä, jonka jälkeen hän on omien sanojensa mukaan toiminut modernin mainonnan ja sosiaalisen median alalla ennen podcastin aloittamista (UC).

Valitsin aineistokseni Urheilucast-podcastin jaksot 395, 451, 452 ja 455. Podcast-jaksot ovat vapaasti kaikkien saatavilla esimerkiksi SoundCloud- ja Spotify-palveluissa. Seuloin aineistokseni sellaisia jaksoja, joissa ei ollut mukana vierasta ja joissa kuvauksen perusteella puhutaan pohjoisamerikkalaisista urheilusarjoista. Halusin karsia aineistosta pois sellaiset jaksot, joissa on mukana vieras. Vieraan sisältävien jaksojen käsittely ja toimiva analyysi ei yksinkertaisesti olisi mahtunut kandidaatintutkielmaan ja työmäärä olisi kasvanut kohtuuttomaksi. Lisäksi koin luontevammaksi lähestyä ilmiötä vain yhden henkilön käyttämän kielen kautta. Valitsin jaksoja, joissa puhutaan mahdollisimman paljon pohjoisamerikkalaisista urheilusarjoista, sillä ajattelin englannin kielen vaikutuksen olevan suurinta niiden kohdalla.

Koska tiesin etsiväni aineistosta tietynlaisia esimerkkejä en kokenut tarpeelliseksi litteroida kokonaisia podcast-jaksoja. Käytin automaattista litterointiohjelmaa ja seurasin automaattisesti tuotettua litteraattia samalla, kun kuuntelin jaksoja sopivia esimerkkejä etsien. Litteroin kuitenkin havaitsemani esimerkit itse, sillä automaattinen litterointiohjelma osoittautui virheelliseksi puhekielisen suomenkielisen podcastin kanssa. Jätin esimerkkejä poimiessani huomioimatta kaiken sellaisen englannin kielen vaikutuksen, joka ei sisältänyt käänöslainoja tai lainaidiomeja. Alussa poimin mukaan kaikki käänöslainat ja lainaidiomit, mutta myöhemmässä vaiheessa karsin niistä pois sellaiset käänöslainat ja lainaidiomit, joita ei käytetty urheilukontekstissa tai jotka ovat jo valmiiksi

yleisessä käytössä urheilukontekstissa. Halusin aineistooni siis ainoastaan kokonaan uusia tai uuden merkityksen saavia käännöslainoja ja lainaidiomeja.

Tutkimaani Urheilucast-podcastia on aiemmin tutkittu muun muassa sen jaksorakenteen osalta (ks. Torpo 2020). Lisäksi podcastia on käsitelty myös tutkittaessa eri podcasteissa esiintyvää sisältömarkkinointia (ks. esim. Raappana 2019; Carpén & Pesonen 2021). Urheilucast-podcastia ei ole kuitenkaan nähtävästi tutkittu vielä mistään kielitieteellisestä näkökulmasta.

3.2. Tutkimusmenetelmät

Analyysissani jaottelen esimerkit Pitkäsen (2008) esittämällä tavalla (ks. alaluku 2.2.) jakamalla käännöslainat tarkkoihin ja vapaisiin morfosemanttisiin ja semanttisiin käännöslainoihin. Myös lainaidiomeista käytetään joskus nimitystä käännöslaina, mutta tässä tutkielmassa käytän termiä käännöslaina vain yksittäisistä sanoista ja termiä lainaidiomi, kun kyseessä on yksittäistä sanaa pidempi ilmaus. Koska Pitkänen ei ole tutkimuksessaan käsitellyt lainaidiomeja lainkaan, sovellan tutkielmassa Pitkäsen mallia lainaidiomien kohdalla tutkimalla ovatko aineistostani löytyvät lainaidiomit Pitkäsen mallia mukaillen tarkkoja vai vapaita käännöksiä eli onko kääntäminen ollut sanasanaista vai onko syntyneessä lainaidiomissa ainesta, jota ei lähtökielestä löydy.

Pitkäsen (2008) mallia sovellan käytännössä analysoimalla esimerkit morfeemeittain saadakseni selville, miten käännöslaina tai lainaidiomi on muodostunut. Täten saan selville myös, mikä on käännöslainan tai lainaidiomin englanninkieliseen vastineeseensa yhdistävä tekijä. Käännöslainoista ja lainaidiomeista analysoin myös samalla mahdollisia käännettäessä syntyneitä merkityseroja ja epäselvyyksiä tai niiden puutetta.

Käännöslainojen ja lainaidiomien kohdalla pohdin myös mahdollisten kielestä jo valmiiksi löytyvien vaihtoehtoisten ilmaisutapojen olemassaoloa. Tutkimukseni kohteena on myös aineistossa muodostetuille käännöslainoille ja lainaidiomeille valmiiksi olemassa olevat suomenkieliset sanakirjavastineet tai yleisessä käytössä olevat sanat ja ilmaukset. Täten tarkastelen siis sitä, onko käännöslainoille tai lainaidiomeille varsinaista tarvetta

vai ovatko ne merkittävimmilläänkin vain vastineita jo olemassa oleville sanoille ja ilmauksille.

Kaikkien aineistoesimerkkieni kohdalla olen tehnyt oletuksen, että niissä esiintyvä vieraan kielen vaikutus on peräisin englannin kielestä, sillä niitä on käytetty pohjoisamerikkalaisista urheilusarjoista puhuttaessa ja ne löytyvät sellaisenaan vastaavassa kontekstissa englanninkielisestä urheilupuheesta.

4. ANALYYSI

Olen edellä luvussa 3.2. esitellyt sitä, miten analysoin esimerkkejäni. Esimerkit on jaettu käännöslainoihin (luku 4.1.) ja lainaidiomeihin (luku 4.2.). Molempia käsitellessä sovel-
lan siis Pitkäsen (2008) mallia käännöslainojen muodostumisesta.

4.1. Käännöslainat

Käännöslainoilla tarkoitan tässä tutkielmassa vieraasta kielestä tarkkaan tai vapaasti oman kielen aineksia hyödyntäen käännettyjä yksittäisiä sanoja (ks. Hakulinen 1955: 305; Pitkänen 2008: 230–231). Yksittäistä sanaa pidemmistä ilmauksista käytän termiä lainaidiomi.

- (1) *Niin eihän tää John Cooperin dynastia, niin eihän tää kaadu yhteen 0–2 po-
sitioon konferenssifinaaleissa. Kyllä se löytää tavan, se löytää keinon, Stam-
kos, Kucherov jälleen kerran **talonpitelynimiä**, ylivoimaisesti ottelusarjan
parhaita pelaajia tähän saakka. (#451: 10.25)*
- (2) *Nää tietty, tietty niinku pelurius, game- gamesmanship eli toisin sanoen **otte-
lumieslaiva**, siinä muuten hyvä kääntö gamesmanship eli **ottelumieslaiva** ne
on tässä kohdin keskiössä. (#451: 15.42)*

Esimerkki (1) *talonpitelynimi* on muodostettu englanninkielisen termin *household name* pohjalta. Merriam-Webster-verkkosanakirjan (MW 2022) mukaan englanninkielinen termi *household name* on merkitykseltään ’henkilö tai asia, jonka nimi on erittäin hyvin tunnettu’ (MW 2022 s.v. *household name*). Esimerkissä (1) *talonpitelynimeä* on käytetty kuvaamaan jääkiekon NHL:n seuran Tampa Bay Lightningin tunnetuimpia ja parhaita pelaajia Steven Stamkosia ja Nikita Kucherovia. Merriam-Websterin määritelmän mu-
kaisiksi *talonpitelynimiksi* Stamkosia ja Kucherovia ei ehkä voi laskea, mutta jääkiekkoa ja erityisesti NHL:ää seuraavien keskuudessa he sitä varmasti sarjan supertähtinä ovat. Lainaidiomin englanninkielistä vastinetta *household name* on käytetty esimerkiksi uutisartikkelin otsikossa ”Can Turner Sports, ESPN Help Turn the NHL’s Stars Into Household Names?” (Silverman 2021).

Käännöslaina on muodostettu kääntämällä englanninkielinen yhdyssana osa osalta seuraavalla tavalla: *house* ’talo’, *hold* ’pitää’ ja *name* ’nimi’. Kyseessä on siis tarkka

morfosemanttinen käännöslaina. Morfosemanttisen käännöslainan esimerkistä tekee se, että se on kokonaan uusi sana, jolla on myös uusi merkitys. Käännettäessä ei ole kuitenkaan otettu huomioon englanninkielisen vastineen muodostuvan morfeemeista *household* 'kotitalous' ja *name* 'nimi', vaan yhdyssana *household* on käännetty osissa eikä yhtenä sanana.

Koska esimerkissä (1) yhdyssana on käännetty osina, jää suomenkielisen käännöslainan merkitys epäselväksi erityisesti tapauksissa, joissa sitä ei osata yhdistää englanninkieliseen termiin. Toisin käännettynä *talonpitelynimi* voisi olla siis esimerkiksi samaan tapaan käännetty tarkka morfosemanttinen käännöslaina *kotitalousnimi*, jonka pohjalta merkitystä on helpompi lähestyä. Tässä vaihtoehdossa käännettäessä on huomioitu englanninkielisen sanan *household* olevan yhdyssana, mutta muuten prosessi on täysin sama kuin aineistoesimerkissä.

Talonpitelynimi ei vaikuta Google-hakujen perusteella olevan ennestään käytössä millään tasolla vaan se on täysin uusi käännöslaina. Englanninkieliselle sanalle *household name* löytyy myös suomen kielestä ennestään ainakin jossain määrin saman merkityksen omaava sanakirjavastine. Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021) mukaan suomen kielen *superjulkkis* '(kansainvälisesti) erittäin tunnettu henkilö' (KS 2021 s.v. *superjulkkis*) vastaa merkitykseltään hyvin englanninkielistä termiä *household name*.

Esimerkki (2) *ottelumieslaiva* on tyyliältään samankaltainen kuin edeltävä esimerkki (1) *talonpitelynimi*. Englanninkielinen termi *gamesmanship* tarkoittaa 'voittamista kyseenalaisin keinoin varsinaisia sääntöjä rikkomatta' (MW 2022 s.v. *gamesmanship*). Esimerkissä (2) sitä käytetään kuvaamaan tilannetta pudotuspeleissä, sillä kun urheilulliset pannot kovenevat, Merriam-Websterin määritelmän mukainen toiminta nousee merkittävämpään osaan.

Esimerkin (2) kaltaisen käännöslainan englanninkielistä vastinetta on käytetty esimerkiksi uutisotsikossa "Gamesmanship is name of the game in tennis" (Garber 2007). Siinäkin sanaa käytetään Merriam-Websterin merkityksen mukaan kyseenalaisien keinojen käyttämisestä.

Tässäkin tapauksessa kyseessä on Pitkäsen (2008) luokittelun mukaan tarkka morfosemanttinen käännöslaina, sillä kyseessä on kokonaan uusi sana, joka on käännetty englanninkielistä vastinetta sanasanaisesti mukaillen: *game* 'ottelu', *man* 'mies' ja *ship* 'laiva'. Lisäksi kyseessä on esimerkin (1) tapaan kokonaan uusi sana uudella merkityksellä.

Käännettäessä ei kuitenkaan ole otettu huomioon englanninkielisen *ship*-suffiksia, joka ei merkitykseltään olekaan 'laiva' vaan 'olemisen tila tai taito' (MW 2022 s.v. *ship*). Aineistoesimerkissä suffiksia edeltävä sana *gamesman* on käännetty kahdessa osassa 'otteluksi' ja 'mieheksi'. Englanninkielinen versio on oikeammin yhdyssana, joka merkitykseltään vastaa parhaiten suomen kielen lekseemejä *peluri* 'juonittelija' (KS 2021 s.v. *peluri*) ja *pelimies* 'taktikko, peluri' (KS 2021 s.v. *pelimies*). Tämän pohjalta käännettynä *gamesmanship* kääntyisikin suomen kieleen 'pelimiesmäisyytenä' tai vaihtoehtoisesti yleisesti käytössä olevaksi 'taktikoinniksi'. *Taktikoinnin* kohdalla kyseessä ei enää ole samasta sanasta johdettu morfosemanttinen tai semanttinen käännöslaina vaan jo sanakirjasta löytyvä muoto, jonka vastineena esimerkin (2) käännöslainaa voi pitää, jos näkee niiden merkityksien olevan samansuuntaiset.

Esimerkistä mielenkiintoisen tekee myös podcastin juontajan metakielellinen kommentti *siinä muuten hyvä kääntö*, jolla huomioidaan itse tuotettu käännöslaina. Metakielelliset kommentit ovat sellaisia huomioita puheessa, joilla yritetään ohjeistaa kuulijaa tulkitsemaan puhetta tietyllä tavalla (Herlin 2005: 362). Kommentista voi päätellä juontajan ainakin olevan tietoinen tavastaan tuottaa käännöslainoja. Mielenkiintoista on myös esimerkissä (2) näkyvä ilmiö, jossa juontaja tuottaa koodinvaihdon *tietty niinku pelurius, game- gamesmanship*, jonka jälkeen hän näkee tarpeelliseksi tuottaa käännöslainan *ottelumieslaiva*.

Molemmat esimerkit (1–2) ovat siis tarkkoja morfosemanttisia käännöslainoja, jotka ovat muodostuneet englanninkielisistä sanoista sanasanaisesti kääntäen. Molempien kohdalla on käännettäessä syntynyt epäselvyyksiä yhdyssanojen osia käännettäessä. Tästä seuraa se, etteivät käännöslainat ole merkitykseltään läpinäkyviä. Vaikka yleisesti ottaen sanat eivät muutenkaan usein ole läpinäkyviä eikä se varsinaisesti ole sanojen tehtäväkään, lisäksi esimerkkien (1–2) englanninkielisten vastineiden yhdyssanojen ja yhdyssanojen

osien todellisten merkitysten huomioiminen käännettäessä *talonpitelynimen* ja *ottelumiislaivan* läpinäkyvyyttä.

- (3) *Mä povaan ihan täyttä viihdefiaskoa. Mä povaan siis absoluuttista rengastulipaloa.* (#455: 38.18)
- (4) *Siellä on sitten SEC:n supermega-voimatalot vastakkain, Alabama vastaan Georgia, matsi pelataan maanantai–tiistaiyönä.* (#395: 52.49)

Esimerkki (3) *rengastulipalo* on muodostettu englanninkielisen termin *tire fire* pohjalta. Englanninkielisen vastineen merkitykset ovat Macmillanin verkkosanakirjan mukaan kirjaimellinen ’tilanne, jossa renkaat palavat’ sekä idiomaattinen ’katastrofi’, jota voidaan käyttää esimerkiksi urheilujoukkueen kohdalla (MM 2022 s.v. *tire fire*). Macmillanin verkkosanakirja ei ole luotettavin sanakirjalähde, sillä myös käyttäjien on mahdollista lisätä sanakirjaan sanoja. Kuitenkin tämän tutkielman kontekstissa verkkosanakirja osoittaa ainakin tällaisten muotojen olevan mahdollisia ja verkkosanakirjaa tukevat myös tosielämän esimerkit kuten ”As the tire fire that is the Edmonton Oilers rages on, their AHL affiliate is going through a worse ordeal.” (Gallegos 2014), jossa termiä *tire fire* käytetään huonosti suoriutuvasta joukkueesta puhuttaessa.

Rengastulipalo vaikuttaa olevan uusi sana suomen kielessä. Sitä ei löydy yleisimmistä sanakirjoista ja *tire fire* kirjaimellisen merkityksen ’tilanne, jossa renkaat palavat’ kohdalla käytetään Google-haun perusteella yleisesti sanaa *rengaspalo*. Kyseessä on siis Pitkäsen (2008) mallin mukaan tarkka morfosemanttinen käännöslaina, koska kyseessä on kokonaan uusi sana, joka on muodostettu morfeemi morfeemilta kääntämällä *tire* ’rengas’ *fire* ’tulipalo’.

Kokonaan uuden sanan muodostaminen tämän käännöslainan kohdalla ei ole ainakaan välttämätön ratkaisu. Koska suomen kielestä löytyy jo kirjaimellisessa merkityksessä käytössä oleva *rengaspalo*, joka vastaa tässä merkityksessään englannin kielen termiä *tire fire*, olisi mahdollista ollut antaa suomenkieliselle sanalle myös uusi merkitys, joka olisi voinut olla englanninkielisen termin mukaan ’katastrofi’. Tällöin suomen kielessä jo käytössä oleva *rengaspalo* olisi saanut lisämerkityksen, jolloin kyseessä olisi ollut Pitkäsen (2008) mallin mukaan tarkka semanttinen käännöslaina eli merkityslaina. *Rengaspalo*kaan ei ole sanakirjoista löytyvä sana, mutta yleisesti ottaen sitä käytetään tilanteissa, joissa rengasvarastot tai käytetyistä autonrenkaista muodostuvat kasat ovat syttyneet

palamaan, kuten esimerkiksi ”Parkanossa Vatusentiellä syttynyt rengaspalo on saatu sammutettua.” (Mannermaa & Palomaa 2022).

Kokonaan uuden sanan muodostaminen (vrt. uuden merkityksen sisällyttäminen ole-massa olevaan sanaan) ei muuta tässä tapauksessa ilmauksen merkitystä tai läpinäky-vyyttä, sillä *rengastulipalo* ja *rengaspalo* ovat sanoina niin lähellä toisiaan. Koska kum-paakaan ei varsinaisesti löydy sanakirjoista, ei kummankaan voi sanoa varsinaisesti ole-van oikeampi muoto, jokseenkin *rengaspalo* mukailee enemmän sanakirjoista löytyviä sanoja kuten *rasvapalo* ’rasvan ylikuumentumisesta aiheutuva palo’ (KS 2021 s.v. *rasva-palo*) ja *maastopalo* ’maaston (muun kuin metsän tai turvesuon) palo’ (KS 2021 s.v. *maastopalo*).

Esimerkki (4) *voimatalo* on muodostettu englanninkielisen termin *powerhouse* pohjalta. Sanalla *powerhouse* on kirjaimellisen merkityksen ’voimalaitos, voimala’ lisäksi myös merkitys ’urheilujoukkue, jolle ominaista on vahva, aggressiivinen peli’ (MW 2022 s.v. *powerhouse*) sekä myös yhdysvaltalaisesta urheilusta peräisin oleva merkitys ’voimakas, todella vahva, näyttävä’ (OED 2022 s.v. *powerhouse*). Kirjaimellisessa merkityksessä *powerhouse* on jo vanhahtava ilmaus, jonka on korvannut pääasiassa sanat *power station* ja *power plant* (ODE 2005 s.v. *powerhouse*).

Esimerkissä (4) *voimataloa* käytetään nimenomaan urheilukielen kontekstissa ja kyse on yhdysvaltalaisista yliopistojalkapallojoukkueista. Esimerkissä (4) kaksi SEC:n eli Yhdys-valtojen kaakkoisosien yliopistojen muodostaman konferenssin yliopistojalkapallojouk-kuetta ovat kohtaamassa lähipäivinä, joten *voimataloa* käytetään nimenomaan edellä esi-tellyssä urheilukielen merkityksessä. Englanninkielistä vastinetta käytetään esimerkkiä (4) vastaavaan tapaan esimerkiksi otsikossa ”Why college football could be primed for and unexpected powerhouse to emerge” (Connelly 2022). Tässäkin otsikossa on esimer-kin (4) tapaan käytetty sanaa nimenomaan yhdysvaltalaisista yliopistojalkapallojoukku-eista puhuttaessa.

Esimerkin (4) *voimatalo* on muodostettu kääntämällä yhdyssana *powerhouse* yhdyssanan osa kerrallaan seuraavalla tavalla: *power* ’voima’ ja *house* ’talo’. Koska kyseessä on tar-kan kääntämisen lisäksi myös kokonaan uusi sana, on *voimatalo* Pitkäsen (2008) mallin mukaisesti tarkka morfosemanttinen käänöslaina.

Kuten esimerkin (3) kohdalla, myös esimerkille (4) löytyy jo suomen kielestä sana, joka vastaa englanninkielisen termin vanhahtavaa kirjaimellista merkitystä. *Voimatalon* sijaan myös valmiit sanakirjaversiot *voimalaitos* ja *voimala* voisivat hyvin saada saman merkityksen. Myös suomen kielestä jo löytyvä kuvaannollisessa merkityksessä käytettävä *voimanpesä* 'fyysisesti tai henkisesti vahva henkilö; voimakas moottori tms.' (KS 2021 s.v. *voimanpesä*) on merkitykseltään vähintäänkin lähellä englannin kielen sanan *powerhouse* kuvaannollista merkitystä.

Kuitenkin myös tuotettu muoto *voimatalo* on itsessään toimiva sana ja myös kuvaannolliselta merkitykseltään läpinäkyvä. Voi esimerkiksi ajatella, että *voimatalo* on 'talo, jolla on voimaa', jolloin urheilukielessä on helppoa käyttää *taloa* esimerkiksi *urheilujoukkueen* metaforana, jolloin *voimatalo* saa kuvaannollisen merkityksen 'urheilujoukkue, jolla on voimaa'. Tämä ei ole enää kaukana englanninkielisen sanan *powerhouse* merkityksestä 'urheilujoukkue, jolle ominaista on vahva, aggressiivinen peli' (MW 2022 s.v. *powerhouse*). Täten podcastissakin tuotettu käännöslaina on toimiva, jokseenkin jossain määrin tarpeeton.

Myös esimerkit (3–4) ovat siis morfosemanttisia käännöslainoja, mutta niiden kohdalla uuden sanan muodostaminen ei ole tarpeellista. Kummankin sanan kohdalla niiden englanninkieliset vastineet ovat myös kuvaannollisen merkityksen saaneita sanoja, joilla on jo ennestään ollut kirjaimelliset merkitykset. Molemmat sanat ovat myös sellaisia, että englanninkielisille sanoille on jo olemassa suomenkieliset vastineet, joilla on englanninkielisen sanan kirjaimellinen merkitys. Näin myös kummankin sanan kohdalla olisi ollut mahdollista muodostaa semanttinen käännöslaina, jossa suomen kielestä jo löytyvä *ren-gaspalo* olisi saanut merkityksen 'katastrofi' ja *voimalaitos* olisi saanut englanninkielisen sanan *powerhouse* merkityksen 'urheilujoukkue, jolle ominaista on vahva, aggressiivinen peli' (MW 2022 s.v. *powerhouse*).

- (5) *Joten G kakkonen tuskin saa Aleksilta noin hyvää esillepanoa hirveän montaa kertaa näissä isoissa matseissa.* (#455: 53.10)

Esimerkin (5) *esillepano* on muodostettu kääntämällä sanasanaisesti englanninkielinen *output* 'tuotantoteho; [kokonais]tuotanto' (ESS s.v. *output*). Esimerkin (5) kontekstissa *esillepanolla* viitataan pelaajan CS: GO-ammuntapelissä luomaan *tuotantoon* eli siihen

kuinka paljon pelaajasta on ollut hyötyä joukkueelleen. Suomen kielestä löytyy jo sana *esillepano* merkityksessä 'se miten myytävät tuotteet, näyttelyesineet tms. on tuotu esille' (KS 2021 s.v. *esillepano*), joten kyseessä on olemassa oleva sana, joka saa uuden merkityksen. Pitkäsen (2008) mallin mukaisesti tällöin kyseessä on semanttinen käännöslaina. Koska käännös on toteutettu kääntäen sanasanasaisesti *out* 'esille' ja *put* 'pano' on kyseessä Pitkäsen mallin mukaisesti tarkka käännös, joten *esillepano* on tarkka semanttinen käännöslaina.

Käännettäessä syntyy merkitysero englanninkieliseen vastineeseen verrattuna, sillä englanninkielisen vastineen *out-* on merkityksessä 'liikkumassa tai suunnattu pois päin tietystä pisteestä' (OED 2022 s.v. *out-*, *prefix*) eli merkitykseltään se vastaa suomen kielen sanaa *ulos*. Esimerkiksi tehtaan tuottama tavara on oletettavasti liikkumassa pois tehtaasta, vaikkapa kuluttajan käyttöön. Esimerkissä (5) *out* on kuitenkin käännetty merkityksessä 'esille', joka heikentää käännöslainan yhteyttä englanninkieliseen vastineeseensa ja täten tekee käännöslainasta läpinäkymättömämmän.

Esimerkin (5) *esillepano* silti toimii merkityksessä 'tuotanto', sillä kuvaannollisesti pelaaja tuo esille omaa suoritustaan *tuotannon* muodossa. Kuitenkin, koska suomen kielestä löytyy jo sanakirjaversio *tuotanto*, ei *esillepanon* kaltaiselle semanttiselle käännöslainalle ole varsinaisesti tarvetta, eikä se paikkaa minkäänlaista aukkoa sanastossa. Sanakirjamuoto *tuotanto* myös kuvaa merkitystään *esillepanoa* läpinäkyvämmän. Joka tapauksessa esimerkin (5) *esillepano* on hyvä esimerkki siitä, miten myös jo olemassa olevat sanakirjamuotoiset sanat voivat esimerkiksi urheilukielen kontekstissa saada uusia merkityksiä, kun tehdään uusia käännöksiä vieraskielisistä sanoista.

Käännöslainaesimerkeistäni esimerkit (1–4) ovat tarkkoja morfosemanttisia käännöslainoja. Esimerkit (1–2) on kumpikin käännetty siten, että yhdyssanojen osia käännettäessä on syntynyt epäselvyyksiä. Molemmille esimerkeistä (1–2) löytyy myös ennestään ainakin pitkälti saman merkityksen sisältävä suomenkielinen sana. Myös esimerkit (3–4) ovat tarkkoja morfosemanttisia käännöslainoja. Niiden molempien kohdalla suomen kielestä olisi ennestään löytnyt samankaltaiset, jotka olisivat voineet omaksua uusia merkityksiä muodostaen semanttiset käännöslainat urheilukielen tarpeisiin. Esimerkki (5) on tarkka semanttinen käännöslaina, jossa myös yhdyssanojen osia käännettäessä on päädytty

valintoihin, jotka aiheuttavat eron englanninkieliseen vastineeseen ja täten myös heikentää uuden käänöslainan selkeyttä.

4.2. Lainaidiomit

Lainaidiomilla tarkoitan tässä tutkielmassa yksittäistä sanaa pidempiä ilmauksia, jotka on käännetty sanasanaisesti tai vapaasti, mutta joissa kummassakin tapauksessa vieraskielisellä vastineella on ollut selvä vaikutus syntyneeseen oman kielen ilmaukseen (ks. Muikku-Werner & Penttilä 2014: 372; Pitkänen 2008: 341).

- (6) *Sekään ei välttämättä kannu (vastapuolta) luvattuun maahan saakka, mutta se antaa kuitenkin (vastapuolelle) kuskin paikasta niin tiukan otteen, että ihan oikeasti Tampa joutuu **antamaan** (vastapuolelle) sitten **juoksun rahoistaan**, mutta pitää tuottaa kotipelaamista, jossa sekä Toronto että etenkin Florida epäonnistui. (#452: 20.56)*
- (7) *Miten Tampan tulisi **työntää kirjekuorta**? Ai että tää on hyvä sanonta tää **kirjekuoren työntäminen** elikkä se tarkoittaa sitä, kun **työnnetään kirjekuorta** anglismin hengessä, että pitää etsiä jotain erikoista uutta, sellaista mikä laittaa uutta, voisiko sanoa virtaa, uutta tulta pönttöön, jotta voidaan vielä haastaa vastassa oleva joukko, joka totta kai tässä tapauksessa on *Colorado Avalance*. (#395: 30.48)*

Esimerkissä (6) on muodostettu lainaidiomi *antaa juoksu rahoistaan* englanninkielisen idiomien *give (someone) a run for their money* pohjalta. Englanninkielisen idiomien merkitys on 'tehdä voittaminen vaikeaksi jollekin yrittämällä kovasti tai suoriutumalla hyvin' (MW 2022 s.v. *give (someone) a run for their money*). Esimerkin (6) lainaidiomia *antaa juoksu rahoistaan* on käytetty tilanteessa, jossa ollaan lähestymässä sellaista hetkeä otteluserjassa, jolloin jääkiekkoseura Tampa Bay Lightningin täytyy viimeistään alkaa suoriutumaan hyvin. Englanninkielistä vastinetta on käytetty esimerkin (6) tapaan esimerkiksi jalkapallosta kertovassa uutisessa "Manchester United may now be the second-biggest earners in football - - but Cambridge United, the lowest-ranked team left in the FA Cup, gave them a run for all that money" (Brewin 2015).

Pitkäsen (2008) mallia mukailien kyseessä on tarkka lainaidiomi, sillä kääntäminen on suoritettu sana sanalta englanninkielistä idiomia mukailien seuraavalla tavalla: *give* 'antaa', *a run* 'juoksu', *for their money* 'rahoistaan'. Kyseessä on myös kokonaan uusi ilmaus,

jolla on uusi merkitys, mikä on Pitkäsen (2008) mallia mukaillen morfosemanttisen lainaidiomin vaatimus. Kyseessä on siis tarkka morfosemanttinen lainaidiomi.

Podcastissa tuotettu lainaidiomi *antaa juoksu rahoistaan* voi sinällään toimia merkityksessään, mutta käännöksen kannalta ongelmallinen osa on sanan *a run* kääntäminen *juoksuksi* 'pesäpallossa: ottelupiste' (KS 2021 s.v. *juoksu*). Lähemmäksi englanninkielisen idiomien henkeä päästäisiin esimerkiksi kääntämällä vapaammin *laittaa juoksemaan rahojensa eteen*.

Lisäksi suomen kielessä on esimerkiksi ainakin kirjaimellisessa käytössä ilmaus *saada tekemään töitä rahojensa eteen*, kuten esimerkiksi ”Tulospalkkio saa yhtiön tekemään töitä rahojensa eteen.” (Ylioja & Häikiö 2019), jossa ilmaus esiintyy kirjaimellisessa merkityksessään. Ilmaus *saada tekemään töitä rahojensa eteen* voisi hyvin saada myös englanninkielisen *give (someone) a run for their money* kuvaannollisen merkityksen 'tehdä voittaminen vaikeaksi jollekin yrittämällä kovasti tai suoritumalla hyvin' (MW 2022 s.v. *give (someone) a run for their money*). Tällöin kyseessä olisi vapaa semanttinen lainaidiomi, sillä sitä ei ole käännetty sanasanaisesti ja englanninkielisen idiomien merkitys on sisällytetty jo olemassa olevaan suomenkieliseen ilmaukseen. Kuitenkaan tuotettua lainaidiomia vastaavaa yleisessä käytössä olevaa suomenkielistä ilmausta ei siis ennestään löydy, joten uuden lainaidiomin muodostaminen on perusteltua.

Esimerkissä (7) on samalla tavalla muodostettu lainaidiomi *työntää kirjekuorta* englanninkielisen idiomien *push the envelope* pohjalta. Tämän englanninkielisen idiomien merkitys on 'mennä tuttujen ja tavallisten rajojen yli tekemällä jotain uutta, vaarallista jne.' (MW 2022 s.v. *push the envelope*). Käännös on toteutettu tarkasti sanasanaisesti kääntäen *push* 'työntää' ja *envelope* 'kirjekuori'. Kyseessä on täten esimerkin (6) tapaan Pitkäsen (2008) mallia mukaillen tarkka morfosemanttinen lainaidiomi, sillä idiomi on käännetty sana sanalta englanninkielisen vastineen mukaisesti, jolloin on muodostunut uusi ilmaus uudella merkityksellä.

New York Timesin lehtiartikkelissa William Safire (1988) esittää, että englanninkielinen *push the envelope* on syntynyt ilmailun parissa. Safiren mukaan testipilottien toimesta sanaa *envelope* on käytetty kuvaamassa ilma-aluksen suorituskykyä, jolloin suorituskyvylle on myös luotu tietyt rajat. *Pushing the envelope* on siis tässä tapauksessa ilma-

aluksen suorituskyvyn rajojen testaamista tai niiden yli menemistä. Juuri sanan *envelope* valikoituminen testipilottien käyttöön on Safiren mukaan epäselvää. Sanalla *envelope* on kuitenkin ilmailuun liittyviä merkityksiä kuten 'kaasua sisältävä pussi ilma-aluksessa' ja 'suorituskyvyn rajat (kuten ilma-aluksessa), joita ei voi turvallisesti ylittää sekä näiden rajojen sisällä olemassa olevat käyttöparametrit (MW 2022 s.v. *envelope*).

Kuten edeltä näkee, idiomien englanninkielinenkään versio ei ole merkitykseltään läpinäkyvä, joten idiomien kääntyessä suomenkieliseen muotoon *työntää kirjekuorta*, ei varsinaisia merkityseroja pääse syntymään käännettäessä valittujen suomenkielisten aineiden pohjalta. Suomenkielinenkään idiomien ei ole läpinäkyvä ja vaatii tietämyksen englanninkielisestä vastineesta, jotta merkitys voi avautua.

Yleisessä käytössä olevat suomenkieliset ilmaukset kuten *kokeilla rajoja* ja *rikkoo rajoja* täyttävät englanninkielisen idiomien *push the envelope* merkitykset melko hyvin. Kuitenkaan tällaiset ilmaukset eivät välttämättä pidä sisällään ajatusta 'jonkin uuden, vaarallisen jne.' (MW 2022 s.v. *push the envelope*) tekemisestä rajoja kokeillessa, kun taas *työntää kirjekuorta* voi pitää sisällään tämänkin merkityksen. Täten uuden lainaidiomien muodostaminen on myös perusteltua, mutta vaihtoehtoisesti olemassa oleviin ilmauksiin voisi myös sisällyttää kyseisen lisämerkityksen.

Mielenkiintoista esimerkissä (7) on esimerkin (2) tapaan juontajan tekemä huomio tuottamastaan käännöksestä. Juontaja myös tiedostaa idiomien aiemmin mainitun läpinäkyvyyden, sillä hän avaa idiomien merkitystä podcastin kuuntelijalle *elikkä se tarkoittaa sitä - - että pitää etsiä jotain erikoista uutta, sellaista mikä laittaa uutta, voisiko sanoa virtaa, uutta tulta pönttöön*. Näin juontaja metakielellisen kommentin kautta osoittaa olevansa tietoinen sekä tuottamistaan käännöksistä että myös niiden mahdollisista epäselvyyksistä, joita muun muassa esimerkkien (2) ja (7) kohdalla on havaittavissa. Metakielellisellä kommentilla juontaja opastaa kuulijaa tekemään tietynlaista tulkintaa (Herlin 2005: 362).

Esimerkit (6–7) ovat rakenteeltaan ja muodostamisperiaatteeltaan hyvin samankaltaisia lainaidiomeja. Molemmat ovat Pitkäsen (2008) mallia mukailleen tarkkoja morfosemanttisia lainaidiomeja, joille on ainakin näennäinen tarve suomenkielisessä urheilukeskustelussa.

- (8) *Se on se ainoa syy, minkä takia mä edes hitusen verran vielä jaksan olla kiinnostunut näistä finaaleista, koska muutenhan, jos siellä olisi mikä tahansa muu porukka, kun Tampa vastassa niin mulla olisi luudat mukana.* (#455: 33.16)

Esimerkki (8) on vaikeasti avautuva, sillä vaikka kyseessä on yhdysvaltalaisessa urheilukeskustelussa vakiintunut ilmaus, ei idiomia kuitenkaan löydy sanakirjoista. Kuitenkin jo pikainen Google-haku osoittaa idiomien olevan käytössä sekä urheilufanien käymässä keskustelussa erinäisillä foorumeilla että sanomalehdissä ja muussa ammattijournalistien tuottamassa sisällössä. Englanninkielinen versio saa muotoja *bring out the brooms*, *have their brooms ready* ja *get the brooms ready*.

Idiomia voi onneksi avata myös englanninkielisistä sanakirjoista löytyvän termin *sweep* kautta. Urheilukeskustelussa *sweep* saa 'lakaisun' lisäksi merkityksen 'voittaa kaikki ottelut otteluserjassa' (MW 2022 s.v. *sweep*). Suomenkielisessä urheilukeskustelussa käytetään usein myös ilmausta *voittaa puhtaasti* tässä merkityksessä. Ilmausta käytetään esimerkiksi muodossa "Liigapaikkansa säilyttänyt Componenta voitti otteluserjan puhtaasti 2–0, eikä kolmatta karsintaottelua enää tarvita." (Seiro 2008), jossa ilmaus on selvästi edellä mainitun merkityksen kaltainen. Idiomia *have their brooms ready* käytetäänkin havaintojeni mukaan tilanteissa, joissa toisella joukkueella on otteluserjassa enää yksi ottelu voitettavana eikä vastustajalla ole vielä yhtään voittoa. Kannattajilla siis kehoitetaan *olemaan luudat mukana*, koska vastustaja tullaan *lakaisemaan* ottelussa.

Suomenkielinen lainaidiomini ei noudata täysin tarkasti minkään englanninkielisen vastineen antamaa mallia vaan esimerkkiä lähinnä olevan vastineen *have their brooms ready* käänös olisi 'olla luudat valmiina'. Lähdekielen vaikutuksen ilmauksen sanavalintoihin voi kuitenkin selvästi osoittaa, joten kyseessä on vapaasti käännetty lainaidiomini (Pitkänen 2008: 241). Koska kyseessä on suomen kielessä uusi ilmaus, on lainaidiomini Pitkäsen (2008) mallin mukaan morfosemanttinen lainaidiomini, joten kokonaisuudessaan kyseessä on vapaa morfosemanttinen lainaidiomini.

Luutaan pohjaavaa vastaavaa idiomia ei löydy suomen kielestä ennestään, mikä selittyy osaltaan myös sillä, ettei otteluserjojen *lakaiseminen* ole suomenkielisessä keskustelussa aktiivisessa käytössä. *Lakaiseminen* on kuitenkin urheilukeskustelussa aktiivisesti käytetty termi, mutta suomen kielessä se saa hieman käsittelyn alla olevasta versiosta

poikkeavia merkityksiä. Esimerkiksi ”Yhdysvallat lakaisi Itävallalla lattiaa” (Tuomala 2020) näkyy yksi tavoista käyttää *lakaisemista* kertomassa siitä, miten on voitettu. Lisäksi suomen kielestä sanalle *lakaista* löytyy urheiluun sopivia merkityksiä, joiden merkitys on konkreettisempi: *Puolustajat lakaisivat maalinedustan puhtaaksi* ’karkottivat vastapuolen pelaajat maalilta’ ja *Lakaista kiekko maaliin* (KS 2021 s.v. *lakaista*) ovat kumpikin esimerkkejä, joissa konkreettisemmin lakaistaan jotakin.

Lainaidiomi *olisi luudat mukana* on siis kaiken kaikkiaan toimiva ilmaus, jolle on myös tarve suomen kielessä. Lainaidiomi kuitenkin todellisuudessa tarvitsee rinnalleen esimerkiksi vapaan semanttisen käänöslainan *lakaisu*, jossa suomenkielinen sana *lakaisu* saa englanninkieliseltä vastineeltaan *sweep* uuden merkityksen ’voittaa kaikki ottelut ottelusarjassa’ (MW 2022 s.v. *sweep*). Lainaidiomi *olisi luudat mukana* käy siis järkeen vain silloin, kun sitä käytetään sellaisessa yhteydessä, josta käy ilmi mihin tarkoitukseen *luudat* tulevat.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmani tavoitteena on esitellä erilaisia uusia urheilukielen käännöslainoja ja lainaidiomeja, joita tutkimusaineistonani toimivassa Urheilucast-podcastissa esiintyy. Samalla tutkin, minkälaisia muodostetut käännöslainat ja lainaidiomit ovat rakenteeltaan. Arvioin myös synnyttääkö kääntäminen merkityseroja ja epäselvyyksiä muodostettaessa käännöslainoja ja lainaidiomeja. Analysoin myös, miten englannin kielen vaikutus näkyy tutkimusaineistoni käännöslainojen ja lainaidiomien kohdalla. Aineistonani toimii suomenkielinen Urheilucast-podcast, joka käsittelee usein pohjoisamerikkalaista urheilua.

Esimerkeistäni löytyy tarkkoja morfosemanttisia ja semanttisia käännöslainoja. Yhtään vapaata käännöslainaa esimerkeissäni ei ole. Syyksi vapaiden käännöslainojen puutteelle epäilen podcastin juontajan omaa tapaa muodostaa käännöslainoja ja lainaidiomeja tarkkaan kääntämällä. On myös mahdollista, että erityisesti vapaasti käännettyjen lainaidiomien kohdalla englannin kielen vaikutus on mennyt itseltäni ohi. Esimerkkieni kaikki lainaidiomit ovat morfosemanttisia lainaidiomeja, mutta niiden joukosta löytyy tarkkojen käännösten lisäksi myös yksi vapaasti käännetty lainaidiomi. Morfosemanttisella käännöslainalla tarkoitetaan kieleen muodostuvaa kokonaan uutta sanaa, semanttisella käännöslainalla taas tilannetta, jossa olemassa oleva sana omaksuu uuden merkityksen (Pitkänen 2008: 230–231). Tarkat käännöslainat ja lainaidiomit ovat sanasanaisesti käännettyjä, kun taas vapaat käännöslainat ja lainaidiomit ovat saaneet vieraasta kielestä selvää vaikutusta, mutta eivät kuitenkaan vastaa vierasta sanaa tai ilmausta täysin (Pitkänen 2008: 230–231).

Osa aineistoni käännöslainoista ja lainaidiomeista täyttää suomen kielen sanastosta löytyvän aukon. Monille esimerkeistäni löytyy kuitenkin jo ennestään suomenkielinen vastine, eikä tarvetta uudelle käännökselle täten varsinaisesti ole. Tästä voi todeta englannin kielen vaikutuksen olevan suurta, sillä englannin kielestä lainataan sanoja ja ilmauksia silloinkin, kun olemassa olisi jo omankielinen sana tai ilmaus. Aineistoni esimerkeistä (2) ja (7) on myös nähtävissä juontajan tietoisuus tavastaan tuottaa käännöslainoja ja lainaidiomeja, joten myös juontaja tiedostaa englannin kielen vaikutuksen omaan kieleensä.

Koska keskityn tutkielmassani vain yhden henkilön kieleen, ei analyysistani voi esittää laajempia johtopäätöksiä. Oikeastaan analyysini pohjalta voi sanoa vain, että tämän yhden podcast-juontajan puheessa esiintyy tällaisia käännöslainoja ja lainaidiomeja, mikä sinällään osoittaa ainoastaan, että ilmiö on olemassa. Tutkielmani on myös osittain kandidaatintutkielman asettamien rajoitteitten takia suppea katsaus ilmiöön.

Tästä syystä jatkossa tutkimusta olisikin hyvä laajentaa koskemaan erilaisia aineistoja ja kielenkäyttäjiä. Mahdollisuudet ovat käytännössä rajattomat. Yksi hyvä tutkimusasetelma olisi esimerkiksi ottaa tutkittavaksi useampi samaa englannin kielen vaikutuspiirissä olevaa urheilulajia (esimerkiksi amerikkalainen jalkapallo) käsittelevä podcast ja vertailla niissä esiintyviä käännöslainoja tutkien, löytyykö yhtäläisyyksiä ja eroja. Jos tutkimukseen ottaisi vielä mukaan esimerkiksi suomenkielisen urheiluselostuksen, olisi mahdollista nähdä vielä laajempi kuva yhden urheilulajin sisällä tapahtuvasta urheilukielen käännöslainojen muodostumisesta. Tietysti hedelmällistä olisi myös laajentaa tutkimusta koskemaan englannin kielen vaikutusta laajemmin, sillä kokonaiskuvassa käännöslainat ja lainaidiomit ovat vain pieni pintaraapaisu verrattuna englannin kielen kokonaisvaikutukseen urheilukielessä.

Laaja, tilastollinen tutkimus englannin kielen vaikutuksesta urheilukieleen olisi myös kohdallaan, sillä toistaiseksi urheilukielen kohdalla ilmiötä on tutkittu lähinnä ilmiötä esitellen. Hyvin tehty tilastollinen tutkimus antaisi mahdollisuuden vetää kattavampia johtopäätöksiä urheilukielestä.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

- #395 = SEPPÄNEN, ESKO 2022a: Onko Mikko Koskinen sankari vai petturi? + Aleksib, Djokovic, NFL-pickit. <https://soundcloud.com/urheilucast/uc395> (30.11.2022)
- #451 = SEPPÄNEN, ESKO 2022b: AO8 vihdoon pihalle koko NHL:stä? + Puljusta hylkiö? Aleksib'n vastuu? <https://soundcloud.com/urheilucast/uc451> (30.11.2022)
- #452 = SEPPÄNEN, ESKO 2022c: Stanley Cup -finaalien ennakko + McDavid suolasi Puljun ulos? + Huuhkajat. <https://soundcloud.com/urheilucast/uc452> (30.11.2022)
- #455 = SEPPÄNEN, ESKO 2022d: Mikko Rantaselle Conn Smythe? Tampan mestaruusviirit katosta alas? <https://soundcloud.com/urheilucast/uc455> (30.11.2022)

Kirjallisuus

- BERGH, GUNNAR – OHLANDER, SÖLVE 2012: English direct loans in European football lexis. – Félix Rodríguez González, Virginia Pulcini & Cristiano Furiassi (toim.) *The Anglicization of European Lexis* s. 281–304. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- BERGH, GUNNAR – OHLANDER, SÖLVE 2017: Loan translations versus direct loans: The impact of English on European football lexis. – *Nordic Journal of Linguistics* 40 (1) s. 5–35.
- BREWIN, JOHN 2015: Manchester United given a run for their money by Cambridge. Verkkouutinen. <https://www.espn.com/soccer/blog/name/60/post/2260991/headline> (30.11.2022)
- CARPÉN, HELMI – PESONEN, REETTA 2021: “Tähän väliin asiaa meidän sponsorilta”: *Kaupalliset yhteistyöt suomalaisissa podcasteissa*. Viestinnän johtamisen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- CONNELLY, BILL 2022: Why college football could be primed for an unexpected powerhouse to emerge. Verkkouutinen. https://www.espn.com/college-football/insider/story/_/id/32979717/why-college-football-primed-unexpected-powerhouse-emerge (30.11.2022)

- ESS = HURME, RAIJA – PESONEN, MARITTA – SYVÄOJA, OLLI 2003: *Englanti-suomi-suursanakirja*. Juva: WSOY.
- GALLEGOS, ANNA 2014: Oilers lose AHL affiliate Oklahoma City Barons due to attendance issues. Verkkouutinen. <https://www.si.com/nhl/2014/12/19/edmonton-oilers-oklahoma-city-barons> (8.11.2022)
- GARBER, GREG 2007: Gamesmanship is the name of the game in tennis. Verkkouutinen. <https://www.espn.com/espn/cheat/news/story?id=2955743> (30.11.2022)
- HAKULINEN, LAURI 1955: Suomen kielen käänöslainoista. – *Virittäjä* 59 (4) s. 305–318.
- HEIKKINEN, REETTA 2018: *Katsaus ultimaten erikoiskieleen ja sen sanastoon englanti-suomi-ranska*. Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- HERLIN, ILONA 2005: Metakielen funktioita *x sanoen* -konstruktion valossa. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.) *Referointi ja moniäänisyys* s. 360–405. Tietolipas 206. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HYTTINEN, MARKUS 2020: *The Influence of English on Finnish Ice Hockey Discussion on the Online Forum of Jatkoaika*. Englannin kielen ja kääntämisen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2021. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2021
- LINDHOLM, TAPIO 2014: *Influence of English in Finnish Televised Football Commentary*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston englantilaisen filologian laitos.
- MANNERMAA, JAAKKO – PALOMAA, ANTTI 2022: Suuri rengaskasa syttyi tuleen iltapäivällä Parkanossa. Verkkouutinen. <https://yle.fi/uutiset/3-12424128> (8.11.2022)
- MM = Macmillan Dictionary 2022. Verkkosanakirja. <https://www.macmillandictionary.com/> (8.11.2022)
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO – PENTTILÄ, ESA 2014: Idiomit osana kielikontakteja. – *Virittäjä* 118 (3) s. 372–407.
- MW = Merriam-Webster.com 2022. Verkkosanakirja. <https://www.merriam-webster.com/> (14.11.2022)
- NUUTINEN, OLLI 1989: Käänöslainat. – Jouko Vesikanta (toim.) *Nyky-suomen sanavarat* s. 110–126. Juva: WSOY.
- ODE = SOANES, CATHERINE – STEVENSON, ANGUS (toim.) 2005: *Oxford Dictionary of English*. Oxford: Oxford University Press.

- OED = *Oxford English Dictionary online*. Oxford: Oxford University Press 2022.
<https://www.oed.com/> (vaatii käyttöoikeuden) (29.11.2022)
- PENTTILÄ, ESA – MUIKKU-WERNER, PIRKKO 2011: English gategashers in Finnish. Directly translated English idioms as novelties of Finnish. – Pekka Kujamäki, Leena Kolehmainen, Esa Penttilä & Hannu Kemppainen (toim.) *Beyond borders. Translations moving languages, literatures and cultures* s. 247–265. Berlin: Frank & Timme.
- PITKÄNEN, KAARINA 2008: *Suomi kasvitieteen kieleksi. Elias Lönnrot termistön kehittäjänä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1164, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAAPPANA, MILENA 2019: *Podcast sisältömarkkinoinnin välineen – Case Sugar Helsinki podcast*. Journalismin opinnäytetyö (AMK). Turun ammattikorkeakoulu.
- SAFIRE, WILLIAM 1988: ON LANGUAGE; Pushing the Envelope. Lehtiartikkeli.
<https://www.nytimes.com/1988/05/15/magazine/on-language-pushing-the-envelope.html> (14.11.2022).
- SEIRO, ARNO 2008: Karkkila säilytti sarjapaikkansa Korisliigassa. Verkkouutinen.
<https://www.hs.fi/urheilu/art-2000004558498.html> (8.11.2022).
- SILVERMAN, ALEX 2021: Can Turner Sports, ESPN Help Turn the NHL’s Stars Into Household Names. Verkkouutinen. <https://morningconsult.com/2021/10/11/nhl-season-preview-espn-abc/> (30.11.2022)
- TEPA = TEPA-termipankki. <https://termipankki.fi/tepa/fi/> (6.10.2022).
- TORPO, JUHO 2020: *Menestyvän urheilupodcastin rakenneanalyysi – Case Urheilucast*. Journalismin opinnäytetyö (AMK). Turun ammattikorkeakoulu.
- TTP = Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/> (30.11.2022)
- TUOMALA, TONI 2020: Uskomaton laukausmäärä! Yhdysvallat lakaisi Itävallalla lattiaa. Verkkouutinen. <https://www.suomikiekko.com/2020/12/uskomaton-laukausmaara-yhdysvallat-lakaisi-itavallalla-lattiaa/> (5.11.2022).
- UC = Urheilucastin verkkosivut. <https://urheilucast.com/> (6.10.2022).
- YLIOJA, TERO – HÄIKIÖ, PAAVO 2017: Työttömille etsitään työpaikkoja tulospalkkioperiaatteella – yksityisistä toimistoista haetaan tehoa työllistymiseen. Verkkouutinen.
<https://yle.fi/uutiset/3-9540725> (14.11.2022).